

Discourse Analysis of Women's Rights Demands on the Social Network Instagram

- Zahra Bagheri** PhD in Women's Studies, University of Religions and Denominations, Qom, Iran
- Seyed Reza Naghibulsadat** Associate Professor, Department of Public Relations, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran
- Mansoureh Zarean** Assistant Professor Department of Social Sciences and Development Studies, Women's Research Institute, Alzahra University, Tehran, Iran

Abstract

Demands in a society can be understood as the needs shared by most or a significant number of its members. These needs are shaped by the dominant discourses within that particular society. It is crucial to note that discourses prioritize the needs of their followers. By identifying prominent discourses with numerous followers in the domain of women's rights, it becomes possible to comprehend their demands. Essentially, understanding these discourses serves as a window into the needs and desires of women's rights advocates within a given society. At the macro level, identifying the demands of women's rights advocates through discourse analysis can provide a foundation for legislating and planning to fulfill these demands. Given its expansive platform for sharing diverse content such as text, images, audio, and video, Instagram presents an ideal space for women's rights discourse. The current research has focused on analyzing discourse about women's rights demands within this prominent social network. The present study, as an exploratory research, was conducted through applied and qualitative methods. The research method utilized was discourse analysis, specifically the approach developed by Norman Fairclough and Theon Van Dyck. Furthermore, the non-probability

– Corresponding Author: mighat1818@gmail.com

How to Cite: Bagheri, Z., Naghibulsadat, S. R., Zarean, M. (2024). Discourse Analysis of Women's Rights Demands on the Social Network Instagram, *Journal of New Media Studies*, 10(39), 141-175. DOI: 10.22054/nms.2024.69527.1466

sampling method and the targeted technique were applied. The statistical population comprised all real Instagram pages belonging to Iranian female users with more than 10,000 followers. These pages were required to be centered on the rights of Iranian women. Considering the eligibility criteria, each Instagram page needed to have a minimum length of at least 300 words and other requirements. Consequently, from a sample of 1000 pages, 56 met these criteria. The findings of the study revealed that there are eleven prominent discourses garnering considerable support on Instagram, which address women's rights demands. The following eleven discourse categories emerged as the most popular on Instagram based on the number of followers they attracted: "Radical Feminist," "Liberal Feminist," "Cultural and Social Demands of Mothers," "Empowerment of Women," "New Religious Thinkers," "Positive View of the Body," "Women's Cultural and Social Demands," "Anti-Advertising Bloggers," "Women's Legal Demands," "Anti-Violence Against Women," and "Islamic Feminist."

Extended Abstract:

Introduction - Research Questions:

Historically, in societies across the world, humans have possessed desires and needs which, upon being shared by a significant portion of the population, become public demands and claims. These demands, which may be framed through a gendered lens, if left unmet, could potentially lead to civil or street protests due to societal pressures. In Iran, prior to the Islamic Revolution, most women were relatively unaware of their rights, leading to a scarcity of demands being voiced, primarily due to a lack of access to education, with many women being illiterate or having only completed elementary schooling. Only women from higher social classes and the educated echelons made demands.

The Islamic Revolution marked a significant turning point in the education of women, and this paved the way for their entry into the labor market. This development saw the emergence of educated women from diverse backgrounds who joined universities, broadening the spectrum of demands. Armed with an understanding of their capabilities, these women articulated a growing demand for increased

participation in family and societal management, coupled with aspirations for greater privileges for their socio-economic class.

The advancement of technology has indeed had a significant impact on the expansion of demand-related discourses and the number of its proponents. A key characteristic of media technology is the ability to keep individuals' identities concealed, particularly on social networks, which typically do not charge their members for engaging in activities. This, in turn, facilitates the easy expression of opinions and creation of content in areas of interest. Consequently, a platform has been established for cultivating greater awareness among women of their rights and broadening the scope of their demands.

Among interactive media, there exists a class of tools known as social networks, which have gained immense popularity and widespread usage, including examples such as Facebook, Instagram, Twitter, and Telegram. These networks serve a crucial role in enabling individuals to express their opinions and views. Notably, they have also contributed to the formation of discourses concerning women's demands within these social media platforms.

Given the significance of the topics at hand and the prevalence of the Instagram social network, the primary question this research paper aims to address is: What types of discourses concerning women's rights are active within the Instagram social network? Essentially, the objective of this paper is to identify the various discourses pertaining to women's rights claims on the Instagram platform.

A study conducted by Mohammadi et al. (2019) explored the comprehension and interpretation of discourses surrounding "women's support for football." The research revealed that the religio-political discourse, grounded in a distinctly Muslim identity, aims to negate other forms of femininity and fundamentally rejects the notion of football fandom among women.

The study conducted by Moghimi et al. (2019) sought to analyze the prevalent discourse of hate directed towards women on the Instagram pages of female users. By employing the discourse analysis approach developed by Theon E. Van Dyke, the researchers examined the pages of four female users active in the field of women's issues.

A meticulous examination and review of the analyzed content unveiled three primary forms of violence. Firstly, there was an expression of discrimination and antagonism towards the patriarchal system. Secondly, there was a targeted condemnation of the institution

of family and the conventional role ascribed to women within this system. Lastly, there was a discourse that advocated for feminist and progressive ideals, through a lens of destruction against traditional values, aiming to dismantle the constraints of conventional norms and liberate women from the confines of tradition.

A study by Kharazmi et al. (2019) aimed to identify the cultural actions of women following the Islamic Revolution, by analyzing the discourse of Islamic feminism demands, based on the principles set forth by Margat Badran. This research identified key signifiers using the theoretical framework of Laclau and Moff, which falls under the category of critical discourse analysis. The results of this study indicated that the central signifiers of the Islamic feminist discourse are directed at the Islamic Republic of Iran.

Methodology

The current study employed the "discourse analysis" method, combining descriptive and analytical approaches. This method involved utilizing the theoretical foundations to extract categories, and subsequently conducting discourse analysis across two stages. Drawing upon Fairclough's theory, the target text was initially described to lay the foundation, then depth was added and the body of the discourse was achieved through descriptive, interpretive, and explanatory measures. This process led to uncovering relevant information concerning both micro-level discourse and macro-level social behavior.

In the subsequent stage of discourse analysis, adopting the framework put forth by Theon Van Dyke, specific categories were scrutinized to extract related discourses. The sample size for this study was determined to fall within the range of 15 to 25 samples, with a focus on discourses related to women's rights demands. The study employed a "non-probability sampling" approach, specifically the "targeted" technique, to evaluate the Instagram pages of female users with over 10,000 followers. The unit of analysis in this research consists of the content of these pages' published submissions.

Results

The findings were subsequently ranked based on the number of followers subscribed to each discourse identified. Using these criteria, eleven discourses were discovered. The foremost discourse, "Radical

Feminist," critiques the patriarchal system and critiques all the conditions inherent to women's demands. The discourse that came in second, "Liberal Feminist," highlights the patriarchal system and the historical oppression of women, suggesting that equal rights can be achieved for women by entering into cultural arenas and attempting to shift gender stereotypes.

The third discourse delves into the topic of "cultural and social demands of mothers." This discourse posits that society indoctrinates women who choose to have children, leading to social isolation and hindering their potential for career development and personal growth. The fourth discourse centers around "empowering women," which highlights the challenges faced by married or soon-to-be-married women in their interactions with men. The fifth discourse, known as "Religious Thinkers," suggests that re-examining religious texts, particularly the interpretations of the Quran, can offer a solution to the problems at hand. The sixth discourse is "body positivity," which asserts that women have become pawns in the interests of capitalists, acting not only as their victims but also as their advocates in the diet industry.

The seventh discourse focuses on "cultural and social demands of women." Within this discourse, issues affecting women are addressed from a cultural and societal standpoint. The eighth discourse, related to "anti-advertisement bloggers," critiques advertisement bloggers and sweethomes for their involvement in advertisements, which have led to increased consumerism and decreased self-confidence among women, often in exchange for monetary compensation or free facilities.

The ninth discourse, titled "Women's Rights," addresses legal issues pertaining to women, including topics such as dowry, alimony, permission to leave the country, the right to work, the right to housing, custody, guardianship, and related concerns. This discourse advocates for the rewriting of the Family Protection Law. The 10th discourse, "Anti-violence Against Women," stresses the elimination of all forms of violence against women, particularly domestic violence toward women. It also highlights the root causes of these problems, attributing them not only to cultural factors but also to flaws within criminal laws. This discourse advocates for the need to revise these laws. The 11th discourse, known as "Islamic Feminist," seeks to identify common grounds between Islam and feminism and apply

feminist principles within the Islamic thoughts and laws of Iran.

Conclusion

The findings of the present study revealed that in the Instagram social network, the "Radical Feminists" discourse is highly active as the dominant discourse resisting the rights of Iranian women. This highlights a significant gap in the domain, characterized by a shortage of accurate and timely information regarding women's demands coupled with the absence of effective channels for pursuing these demands. Given these findings, it is recommended that media, both in the physical realm in the form of newspapers and magazines, as well as in the digital space in the form of news agencies or websites, should specifically focus on the demands of Iranian women. Furthermore, appropriate regulations should be established to regulate and control online content in order to prevent the spread of biased and anti-governmental views. Additionally, well-known figures and media outlets should be utilized to effectively convey the positions of the Islamic Revolution, Article 21 of the Constitution, and the "Islamic fundamentalist" discourse within the context of women's demands.

Encouraging the establishment of creative and thought-provoking cultural centers to create attractive media productions and textual content in the field of primary women's demands is crucial. Synchronizing these demands with existing laws for addressing women's issues is also essential. Additionally, the Women's Faction in parliament should actively pursue legal actions to rectify the legal loopholes responsible for the possible exploitation of women by certain men. By implementing these strategies, we can aspire to shift the balance of power in favor of the dominant discourse in support of Islamic fundamentalist ideology, which aligns with Iranian-Islamic rituals and beliefs and is the prevailing discourse in Iran.

Keywords: Instagram, Women's Rights, Women; Women's Rights Discourse, Norman Fairclough, Theon Van Dyck.

گفتمان‌شناسی مطالبات حقوق زن در شبکه اجتماعی اینستاگرام

دکتری مطالعات زنان، دانشکده زن و خانواده، دانشگاه ادیان و مذاهب، قم، ایران

زهرا باقری *

دانشیار گروه روابط عمومی، دانشگاه علامه طباطبائی (ره)، تهران، ایران

سیدرضا نقیب السادات

استادیار گروه مطالعات علوم اجتماعی و توسعه، پژوهشکده زنان، دانشگاه الزهرا (س)، تهران، ایران

منصوره زارعان

چکیده

مطالبات در واقع نیازهای همه یا بخش بزرگی از اعضای یک جامعه است که خود برگرفته از گفتمان‌های ترویج شده در آن جامعه است. گفتمان‌ها به اولویت‌بندی نیازهای طرفداران خود می‌پردازند؛ بنابراین با شناسایی گفتمان‌هایی که طرفداران زیادی در حوزه حقوق زنان دارند، می‌توان مطالبات آن‌ها را شناخت. نتیجه این شناسایی در سطح کلان می‌تواند رویکرد قانون‌گذاری و برنامه‌ریزی برای تحقق این خواسته‌ها را فراهم کند. از آنجاکه شبکه اجتماعی اینستاگرام بستر وسیعی را برای به اشتراک‌گذاری مطالب مختلف از قبیل متن، تصویر، صوت و تصویر فراهم می‌کند، پژوهش حاضر به تحلیل گفتمان مطالبات حقوق زنان در این شبکه اجتماعی پرداخته است. این تحقیق اکتشافی از نظر روش‌شناسی کاربردی و کیفی است که با استفاده از روش تحلیل گفتمان نورمن فرکلاف و تئون ون دایک و نیز روش نمونه‌گیری غیراحتمالی و تکنیک هدفمند انجام شده است. جامعه آماری کلیه صفحات واقعی کاربران زن ایرانی با بیش از ۱۰۰۰۰ فالوور بود. این صفحات باید در مورد حقوق زنان ایرانی باشد. هر پست باید حداقل سیصد کلمه باشد و معیارهای دیگری مانند دوقطبی بودن را، داشته باشد. بر این اساس از هزار صفحه، ۵۶ صفحه واجد شرایط بودند. نتایج تحقیق نشان داد که یازده گفتمان که در اینستاگرام طرفداران زیادی دارد مطالبات حقوق زنان را دنبال می‌کند. این گفتمان‌ها بر اساس بیشترین تعداد طرفداران: «فمینیست

۱۴۸ | فصلنامه مطالعات رسانه‌های نوین | سال دهم | شماره ۳۹ | پاییز ۱۴۰۳

رادیکال»، «فمینیست لیبرال»، «مطالبات فرهنگی و اجتماعی مادران»، «توانمندسازی زنان»، «نواندیشان دینی»، «مثبت‌نگری به بدن»، «مطالبات فرهنگی و اجتماعی زنان»، «وبلاگ نویسان ضد تبلیغات»، «مطالبات حقوقی زنان»، «ضد خشونت علیه زنان» و «فمینیست اسلامی».

کلیدواژه‌ها: حقوق زن، اینستاگرام، مطالبات، گفتمان‌شناسی، نورمن فرکلاف، تئون ون-دایک.

مقدمه

انسان‌ها در همه جوامع، دارای خواسته‌ها و نیازهایی هستند که اگر این خواسته‌ها جنبه فراگیر به خود بگیرد به مطالبه و خواسته عمومی تبدیل می‌شود. مطالبات مذکور که گاهی در قالب جنسیت ظهور می‌کنند، اگر مورد توجه قرار نگیرد ممکن است به واسطه برخی جریانات به اعتراضات مدنی و یا اعتراضات خیابانی تبدیل شوند.

خواسته‌ها خواه بر مبنای نیازهای فرد باشد و خواه، برخاسته از نیازهای کاذب، منشأ اثر هستند اما نیازهای کاذب می‌توانند در مسیر طبیعی زندگی فرد اخلال ایجاد کنند و آرامش خانوادگی و رضایتمندی را از زندگی او بگیرند. حتی در ابعاد گسترده گاهی به شکل مطالبه درآمده و منجر به اعتراضات مدنی یا اعتراضات خیابانی بشوند و بدین ترتیب، امکان اثرگذاری در برنامه‌ریزی‌های کلان سیاسی، اقتصادی و اجتماعی جامعه را خواهند داشت. این اتفاق ممکن است در درازمدت منجر به تغییرات غیرمنطقی اما اساسی در فرهنگ، اجتماع و سیاست‌گذاری‌ها شود. در نقطه مقابل نیز اگر یک نیاز واقعی، شناسایی نشود و مورد غفلت قرار گیرد، می‌تواند در درازمدت حذف شده و تأثیرات مخربی را بر روی جامعه بگذارد، مانند نیاز به تشکیل خانواده که اگر جدی گرفته نشود در درازمدت ممکن است باعث حذف فرهنگ ازدواج بشود.

در ایران تا پیش از انقلاب اسلامی، در بین اکثر زنان آگاهی از حقوق خود مطرح نبود و مطالباتی شکل نگرفت زیرا توده زنان، بی‌سواد و یا دارای تحصیلات کمتر از ابتدایی بودند که آگاهی خاصی از این حقوق نداشتند و تلاش زنان دارای تحصیلات دانشگاهی یا به اصطلاح نخبه، مانند اعتراض زنان نخبه، به قانون انتخابات در زمان حکومت دکتر مصدق که نامه‌ها و شکوائیه‌ها تنها محدود به این افراد بود، به دلیل عدم مشارکت عمومی، به نتیجه نمی‌رسید (شادی طلب، ۱۳۸۰)؛ اما با پیروزی انقلاب اسلامی و فراهم شدن امکان تحصیل برای زنان در کنار ورود بخشی از زنان به بازار کار، مطالبات دیگر تنها ویژه زنان نخبه و طبقه بالای اجتماعی نبود، زنان تحصیل کرده از هر قشری وارد دانشگاه‌ها شدند و دامنه مطالبات گسترش پیدا کرد، زیرا آن‌ها با آگاهی از توانمندی‌های

خود طالب سهم بیشتری از مدیریت خانواده و جامعه شدند و خواستار امتیازات بیشتری از جامعه برای قشر خود بودند (شادی طلب، ۱۳۸۰).

پیشرفت تکنولوژی نیز در گسترش دامنه مطالبات و تعدد مدافعان آن، بی‌تأثیر نبود. مهم‌ترین ویژگی تکنولوژی رسانه‌ای، فراهم نمودن امکان پنهان‌بودگی هویت افراد است، همچنین شبکه‌های اجتماعی عموماً هزینه‌ای برای فعالیت اعضای خود درخواست نمی‌کنند و بدین ترتیب، کاربران می‌توانند به راحتی در عرصه خواسته یا مطالبه‌ی خود به ابراز نظر و تولید محتوا بپردازند، در نتیجه، زمینه‌ای برای افزایش آگاهی زنان از حقوق خود و گسترش جریان مطالبه‌گری آنان فراهم گردیده است. در واقع، این تحولات شگرف در عرصه رسانه باعث شد که امکان تبیین گرایش‌ها و مطالبات عمومی فراهم شود و دامنه نمایش مطالبات از سطح یک جامعه خاص به عرصه جهانی و بین‌المللی گشاده شود. رسانه‌ها، در فرایند جهانی‌شدن ساختار جوامع و شکل‌گیری عرصه عمومی، بین حوزه خصوصی و نهاد اجرایی (دولت) قرار گرفتند و نقش واسطه‌ای را در ضرورت اطلاع از دیدگاه و انتظارات مردم در فرایند تصمیم‌سازی ایفا می‌کنند. رسانه‌ها مهم‌ترین ابزار انتقال دیدگاه‌های زنان هستند. آن‌ها سخنرانی‌ها، نامه‌ها، اعلامیه‌ها، آگهی‌ها و ... زنان را به‌طور گسترده منتشر می‌کنند و با پوشش خبری فعالیت‌های آنان، انتقال خواسته‌های آنان به افکار عمومی و طرفداری از آن و در نتیجه شکل دادن به افکار عمومی تأثیر تعیین‌کننده دارند (اسدی، ۱۳۹۵). در بین رسانه‌های تعاملی، شبکه‌های اجتماعی نظیر فیس‌بوک، اینستاگرام، توییتر و تلگرام هستند که به‌عنوان یک ابزار پرکاربرد که مورد اقبال عمومی هم قرار گرفته‌اند. این شبکه‌ها، نقش مهمی را در بیان نظرات و دیدگاه‌های افراد مختلف دارد. استفاده از این شبکه‌ها، فرصتی را فراهم کرده که علاوه بر مطالبه‌ی انواع حقوق اعم از حقوق مدنی و حقوق شهروندی، خواسته‌های جدیدی هم مطرح کنند که این خواسته‌ها به‌مرور، شکل مطالبه به خود گرفته است.

بنابر آنچه گفته شد با کمک رسانه و به‌ویژه شبکه‌های اجتماعی که امکان تولید محتوا را به مخاطب داده، می‌توان در خصوص مطالبات موجود زنان ایرانی اظهار نظر کرد.

سؤال اصلی مقاله حاضر این است که چه گونه‌هایی از گفتمان مطالبات حقوق زن در شبکه اجتماعی اینستاگرام فعال هستند؟، بنابراین هدف از این مقاله، شناخت گونه‌های گفتمان مطالبات حقوق زن در شبکه اجتماعی اینستاگرام است. مهم‌ترین فایده پژوهش حاضر، گسترش دانش و کسب شناخت نسبت به گفتمان‌های موجود در حوزه حقوق زن در شبکه اجتماعی اینستاگرام است که نتایج آن، می‌تواند مورد استفاده مجموعه‌های سیاست‌گذار مانند معاونت امور زنان و خانواده ریاست جمهوری، فراکسیون زنان مجلس شورای اسلامی و شورای عالی فضای مجازی قرار گیرد، همچنین کرسی‌های علمی مانند شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده و مراکز فرهنگی همچون مرکز پژوهش‌های صداوسیما، هم می‌توانند در برنامه‌ریزی ساخت تولیدات به‌منظور افزایش سواد رسانه‌ای مخاطبان برای پیگیری نادانسته از خواسته‌های درجه‌چندم که به مطالبه تبدیل می‌شود، از این نتایج بهره‌مند شوند.

ادبیات نظری

برای نیل به اهداف اصلی این مقاله، برخی واژه‌های کلیدی که ممکن است با موضوعات دیگری مشابهت معنایی داشته باشد، مورد بررسی قرار می‌گیرد تا تبیین موضوع مشخص‌تر شود.

«حقوق» از منشأ حق، سه کاربرد رایج و متفاوت دارد، در معنی اول معادل قانون، مجموعه بایدها و نبایدهایی است که افراد یک جامعه به رعایت آن ملزم بوده و ضمانت اجرایی حکومتی دارد، در معنی دوم برابر قانون است و ویژه کشورهایی است که حقوق مدون، اساس سیستم حقوقی آن‌ها را تشکیل می‌دهد و در معنی سوم معادل جمع حق است. مباحث حقوق زنان در هر سه مفهوم حقوق جای می‌گیرد (کدخدایی، ۱۳۹۱) و در پژوهش حاضر، معنای دوم و سوم (قانون و جمع حق، اعم از حقوق اساسی، سیاسی، اجتماعی و مدنی) مورد نظر است.

«مطالبات زنان» به معنی خواسته‌های مدعیانه زنانی است که از سوی جمع، پشتوانه‌ای پیدا کرده‌اند که به این خواسته‌ها اعتبار بخشیده و می‌تواند در برابر نظام سیاسی، نوعی

صف‌بندی اجتماعی و حتی سیاسی به وجود آورد (علاسوند، ۱۳۸۷).

«گفتمان»، زبان دریافت موقعیتی و اجتماعی است (Van Dijk, 2006) و منظور این است که زبان در چهارچوب قالب‌هایی ساختاربنندی شده و مردم به هنگام مشارکت در حوزه‌های مختلف حیات اجتماعی، در گفتار خود از آن قالب‌ها تبعیت می‌کنند، مانند «گفتمان پزشکی» و «گفتمان سیاسی». مطالعات گفتمان که به آن «تحلیل گفتمان» نیز گفته می‌شود، به‌عنوان یک رشته میان‌رشته‌ای جدید، تحلیل همین قالب‌هاست (یورگنسن و فیلیپس، ۱۳۸۹ و Van Dijk, 1998).

تصور غالب در مورد جریان‌های فکری مدافع حقوق زنان، جریان‌های مختلف فمینیست است اما این تقسیم‌بندی به جهت قوی بودن بُعد معنوی و پیشینه فرهنگی کشور ایران، چندان پذیرفته شده نیست. تاکنون تقسیم‌بندی‌های مختلفی در رابطه با جریان‌های فکری مدافع حقوق زنان در ایران از سوی اندیشمندان حوزه مطالعات زنان ارائه شده است. پژوهش حاضر بر اساس ایدئولوژی‌های مسلط بر جریان‌های مدافع حقوق زنان و نوع رابطه و نگاه هر یک از جریان‌ها به دین و نظام جمهوری اسلامی، سه دسته جریان غیردینی (سکولار)، التقاطی (فمینیست‌های مسلمان) و جریان دینی را مورد بررسی قرار داد.

الف) جریان غیردینی (سکولار)، فعالیت‌های طرفداران فمینیسم در داخل و خارج از کشور ایران، است (زیبایی نژاد و سبحانی، ۱۳۸۱). همه نگرش‌های فمینیستی معتقدند که زنان سرکوب می‌شوند، از بین تقسیم‌بندی‌های مختلف بسیاری از صاحب‌نظران، فمینیسم لیبرال، فمینیسم مارکسیست، فمینیست سوسیال و فمینیسم رادیکال چهار مکتب بنیادی هستند که غالباً بیش از دیگر مکاتب، از آن‌ها یاد می‌کنند (فریدمن، ۱۳۹۰). هر چهار نگرش معتقدند که زنان در جامعه سرکوب می‌شوند، اما در تعبیر علل این سرکوب و راهبردهای پیشنهادی خود برای چیرگی بر آن اختلاف نظر دارند (آبوت، والاس، ۱۳۹۵: ۳۲)؛ بنابراین برای بررسی گفتمان‌های غالب در تحقیق حاضر، این چهار دیدگاه فمینیسم به‌عنوان دیدگاه‌های سکولار در حوزه زنان مورد بررسی قرار گرفت.

فمینیسم لیبرالیستی، همواره به برابری حقوق قانونی زنان تأکید دارند و خواستار پایان

گفتمان‌شناسی مطالبات حقوق زن در شبکه اجتماعی اینستاگرام؛ باقری و همکاران | ۱۵۳

دادن دولت‌ها به تبعیض‌های حقوقی بر اساس جنسیت شده‌اند. آن‌ها اعتقادات سنتی لیبرال را در قدرت آموزش به‌عنوان وسیله‌ای برای اصلاح اجتماعی دنبال می‌کنند (وندل، ۱۳۹۸)، این قسم از گرایش فمینیسم در ایران، بسیار فعال عمل می‌کند. بسیاری از اعتراض‌های جریان فمینیسم در ایران به‌واسطه این شاخه طراحی، برنامه‌ریزی و اجرا می‌شود (شمسی و نصیری، ۱۳۹۵). فمینیسم مارکسیستی، نابرابری جنسی را در نابودی ستمگری طبقاتی می‌داند و این نابودی از طریق کنش انقلابی یک طبقه مزدبگیر متحد که هم زنان و هم مردان را در برمی‌گیرد، تحقق‌پذیر است. هرگونه بسیج مستقیم زنان بر ضد مردان، یک عمل ضدانقلابی است زیرا این کار طبقه کارگر بالقوه انقلابی را دچار دودستگی می‌کند. انقلاب طبقه کارگر، نظام طبقاتی را نابود می‌کند و جامعه را از فرآورده استثمار طبقاتی، یعنی نابرابری جنسی، رها می‌سازد (ریتزر، ۱۳۸۳). فمینیسم رادیکال با هدف کلی شکست نظام مردسالار (آبوت و والاس، ۱۳۸۷) و معتقد است که زنان با جدایی‌طلبی از نهادهای مردانه و تشکیل سازمان‌ها و نهادهای جداگانه می‌توانند به رشد و بالندگی برسند (رودگر، ۱۳۸۸). فمینیسم سوسیالیستی، معتقدند که پایان یافتن سرمایه‌داری به‌خودی‌خود به‌رهایی زنان منجر نخواهد شد و زنان نباید از مبارزه برای رهایی خود از کنترل مردان دست بکشند (آبوت و والاس، ۱۳۸۷).

ب) جریان التقاطی در ایران تحت عنوان فمینیست اسلامی، به‌عنوان واسطه بین اسلام و سکولار درصدد تلفیق خواسته‌های فمینیست‌ها در ایران است و به موازات جریان فمینیستی، به حیات خود ادامه می‌دهد (شفیع سروستانی، ۱۳۸۵). فمینیسم اسلامی برنامه‌هایی را در بومی کردن مدرنیسم غربی دارند. آنان به مخاطبان خود آموختند که می‌توان مباحثی را به نام اسلام طرح کرد که از هیچ استناد روشنی به متون وحیانی برخوردار نباشد (زیبایی نژاد، ۱۳۸۸).

ج) جریان اسلامی شامل ۱. اصولگرای اسلامی و ۲. نواندیشی دینی است. اصولگرای اسلامی، بر اساس اسلام ناب محمدی صلی‌الله‌علیه‌وآله حد فاصل میان تحجرگرایی و تجددمآبی در کشور ما مطرح است و در تقابل با فمینیسم لیبرال سکولار، سوسیال سکولار

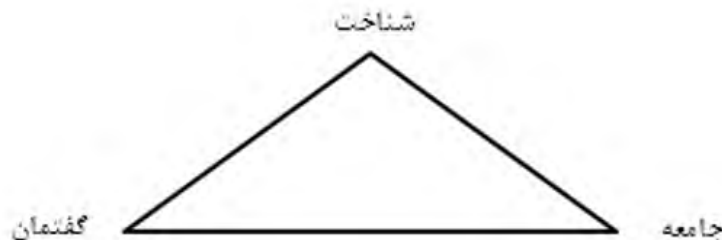
و فمینیسم اسلامی در ایران قرار دارد (شفیع سروستانی، ۱۳۸۵: ۱۶۴). این جریان، اسلام را مناسب‌ترین نسخه دفاع از شخصیت و حقوق زنان می‌داند و بر این باور است که فقه اجتهادی، یعنی احکام برخاسته از منابع معتبر و روش معقول و مشروع، یگانه راه‌حل فطری و واقعی برای مشکلات کنونی جوامع بشری است (زیبایی‌نژاد و سبحانی، ۱۳۸۱). جریان نواندیشی دینی، عمیقاً به تاریخمندی متن و اندیشه دینی باور دارند و معتقدند بسیاری از احکام اسلامی برخاسته از شرایط اجتماعی عصر نزول می‌دانند که قابل تسری به عصر حاضر نیست. آن‌ها قرآن را نه کتاب قانون، بلکه کتاب هدایت می‌دانند و شریعت به نظر آنها تداعی کننده ارزش‌های اخلاقی است، نه نظام حقوقی (حاجی وثوق، داودی، ۱۳۹۷).

بر اساس مباحث مطرح شده، پیش‌بینی می‌شد در بین گفتمان‌های موجود در شبکه اجتماعی اینستاگرام، از هر سه جریان سکولار، التقاطی و اسلامی، نمونه‌هایی موجود باشد. از نظر چارچوب مفهومی، اساس کار تحقیقات کیفی برخلاف تحقیقات کمی که بیشتر با توجه به مبانی نظری مشخص و فرضیات مبتنی بر آن آغاز می‌شود، بر درک معنا، تفسیر و دسته‌بندی‌هایی است که از دید نمونه‌های پژوهش اهمیت دارد (صادقی فسایی و اقبالی، ۱۳۹۹). محقق در این پژوهش قصد فرضیه آزمایی ندارد اما برای خالی نبودن ذهن از مبانی نظری، ضمن مطالعه‌ی ادبیات تحقیق به نظریه‌های موجود در تحلیل گفتمان، به‌عنوان چارچوب استنادی در تمام مراحل تحقیق، توجه شده است.

فوکو با به‌کارگیری مفهوم گفتمان شیوه جدیدی برای تحلیل تاریخی و اجتماعی ارائه نمود و بعد از استقبال وسیع پژوهشگران، اکنون گفتمان به یکی از پرکاربردترین مفاهیم علوم اجتماعی تبدیل شده است (حاجلی، ۱۳۹۵). در تعاریفی که متفکران از روش تحلیل گفتمان ارائه کرده‌اند، دو رویکرد غیرانتقادی و انتقادی وجه غالب را داشته‌است (نقیب‌السادات، ۱۳۷۹). الف) رویکرد غیرانتقادی: «یول و براون» تحلیل گفتمان را چنین تعریف کرده‌اند: «تحلیل گفتمان تجزیه و تحلیل زبان در کاربرد است، در این صورت نمی‌توان منحصر به توصیف صورت‌های زبانی مستقل از اهداف و کارکردهایی باشد که

این صورت‌ها برای پرداختن به آن‌ها در امور انسانی به وجود آمده‌اند» (فرکلاف، ۱۳۷۹). «تئودور ون‌دایک»، از جمله اندیشمندان نظریه گفتمان غیرانتقادی است و از منظر او هرچند در روش تحلیل محتوا، آماری بودن روش حاکی از کمی بودن آن است ولی در مقابل، روش تحلیل گفتمان یک روش کیفی است که از اصلاح روش‌های اولیه تحلیل محتوای رسانه‌ها حاصل شده است (نقیب‌السادات، ۱۳۸۵). به تعبیر او، اصطلاح گفتمان معمولاً به نوعی استفاده از زبان، در سخنرانی‌های عمومی یا به‌طور کلی به زبان گفتاری یا روش‌های گفتار اشاره دارد مانند گفتمان رونالد ریگان، رئیس‌جمهور پیشین. کاربرد دیگری که هنوز غیررسمی است اما به‌طور فزاینده‌ای محبوب است و ممکن است در رسانه‌ها و برخی از شاخه‌های علوم اجتماعی یافت شود، گفتمانی مانند «نئولیبرالیسم» است، در این حالت، گفتمان فقط به استفاده از زبان اندیشمندان یا سیاستمداران نئولیبرال اشاره نمی‌کند، بلکه به ایده‌ها یا فلسفه‌های تبلیغ شده توسط آن‌ها نیز اشاره دارد. در واقع، مطالعات گفتمان‌های نئولیبرالیستی ممکن است به هیچ وجه به زبان توجه نداشته باشد (ون دایک، ۱۹۹۸). در نگاه او، این رویکرد چند رشته‌ای است که نشانه‌شناسی، نظریه‌ی ادبی، جامعه‌شناسی، روانکاوی و رشته‌های بسیار دیگری از علوم انسانی را شامل می‌شود (آسابرگر، ۱۳۹۸) بسیاری دیگر از رشته‌های علوم انسانی را شامل می‌شود. با این‌که گفتمان محدودیت‌هایی مانند تعیین زمان، مکان، شرایط، شرکت‌کنندگان و نقش‌های مختلف ارتباطی و اجتماعی آن‌ها دارد اما می‌توان زمینه‌های مشترکی را بین شرکت‌کنندگان در تعامل به‌عنوان اعضای گروه‌های جمعی، یا مؤسسات شناسایی کرد، به‌طورمثال گفتمان زنان در مقابل مردان، سیاه‌پوستان در مقابل سفیدپوستان، جوانان در مقابل افراد پیر (ون دایک، ۱۹۹۸). به تعبیر وی، تحلیل گفتمانی که بخواهد جامع باشد، هم‌زمان به تحلیل دقیق شناختی و اجتماعی احتیاج دارد، او این رابطه را به یک مثلث تشبیه می‌کند که ابعاد ترکیبی شناختی و اجتماعی در آن، به‌عنوان تعریف زمینه مربوط (محلی و جهانی) گفتمان محسوب می‌شوند.

شکل ۱- الگوی نظری ون‌دایک (۲۰۰۶)

منظور از شناخت، شناخت فردی و اجتماعی نسبت به باورها و اهداف و همچنین ارزیابی‌ها احساسات و بازنمایی‌ها و فرآیندهای مرتبط با ذهن و حافظه که به گفتمان و تعامل مربوط‌اند است. اجتماع نیز، شامل خرده ساختارهای محلی تعاملات رودرروی موقعیت‌مند، می‌شود و هم شامل ساختارهای همگانی‌تر سیاسی و جمعی که به صورت مختلفی در قالب گروه‌ها، روابط گروهی (مانند سلطه و نابرابری)، جنبش‌ها، نهادها، سازمان‌ها، فرآیندهای اجتماعی، نظام‌های سیاسی و خصوصیات انتزاعی‌تر جوامع و فرهنگ‌ها تعریف می‌شوند. به عبارتی، جنبه‌های شناختی و اجتماعی این مثلث، یافت محلی و همگانی گفتمان را فراهم می‌آورند (ون‌دایک، ۲۰۰۱). به‌طور معمول وظیفه مطالعات گفتمان این است که توصیف یکپارچه‌ای از این سه بعد اصلی گفتمان ارائه دهد: چگونه استفاده از زبان بر باورها و تعامل تأثیر می‌گذارد یا بالعکس، جنبه‌های تعامل چگونه بر نحوه صحبت مردم تأثیر می‌گذارند، یا چگونه اعتقادات بر به‌کارگیری زبان و تعامل اثرگذار است، علاوه بر این توصیف سیستماتیک، ممکن است مطالعات گفتمان نظریه‌هایی را بیان کند که روابط بین استفاده از زبان، اعتقادات و تعامل را توضیح دهد. او تلاش می‌کند تا ایدئولوژی را نیز در مطالعات خود وارد کند و از آن تلقی خنثی و بی‌طرفانه‌ای ارائه دهد که می‌تواند مثبت یا منفی باشد و شرح می‌دهد که چگونه ایدئولوژی‌ها بر گفتار و نوشتار روزانه‌ی ما تأثیر می‌گذارند، چگونه آن را می‌فهمیم و چگونه گفتمان در بازتولید ایدئولوژی در اجتماع نقش دارد (ون‌دایک، ۱۹۹۸). ایدئولوژی به‌واسطه زبان بیان می‌شود و هرچند که غالباً به این کارکرد حساس نیستیم و از چشم ما

پنهان می‌ماند اما بخش عظیمی از محتوایی که رسانه‌ها ارائه می‌کنند، برگرفته از آن است (آسابرگر، ۱۳۹۸) بر این اساس، اعضای گروه‌های اجتماعی در راستای طرح‌واره‌ی ایدئولوژیکی به قطب‌بندی میان خودشان به‌عنوان «گروه خودی» و دیگران به‌عنوان «گروه غیر خودی» می‌پردازند و هنگام صحبت، از ضمائر «ما» و «آن‌ها» استفاده می‌کنند. در همین رابطه ون‌دایک مربعی ایدئولوژیکی پیشنهاد می‌کند که اضلاع آن عبارت‌اند از: ۱. برجسته‌سازی نکات مثبت ما؛ ۲. برجسته‌سازی نکات منفی آن‌ها؛ ۳. کم‌رنگ‌سازی نکات منفی ما؛ ۴. کم‌رنگ‌سازی نکات مثبت آن‌ها (ون‌دایک، ۲۰۰۶).

شکل ۲- مربع ایدئولوژیکی ون‌دایک

یکی از مهم‌ترین و پرکاربردترین کارکردهای ایدئولوژیکی زبان، استفاده از راهکار مثبت‌نمایی «خود» و منفی‌نمایی «دیگران» است و اساس آن بر پایه‌ی همین مربع ایدئولوژیکی بنا شده‌است (ون‌دایک، ۲۰۰۶).

ون‌دایک در حوزه جنسیت نیز معتقد است که بسیاری از مطالعات گفتمانی در زبان‌شناسی اجتماعی به ویژه در ابعاد گسترده، مطالعات جنسیتی (فمینیستی) نقش جنسیت را بررسی می‌کنند و اولین مطالعه با موضوع پیامدهای موقعیت مسلط زنان در استفاده از زبان

به تفاوت‌های جنسیتی در مکالمه آنان با مردان که ناشی از تفاوت‌های فرهنگی بین زن و مرد، با توجه به تجارب شخصی متفاوت آن‌ها در زندگی روزمره متمرکز بود، اختصاص یافت؛ اما امروزه، بیشتر کارهای مربوط به جنسیت و گفتمان بر ابعاد گسترده‌تری از موقعیت و زمینه استفاده و تغییر زبان تأکید دارند (ون‌دایک، ۲۰۰۹).

ب) رویکرد انتقادی: پژوهشگران معاصر، تحلیل گفتمان را از صرف یک روش علمی برای تحلیل زبان، خارج کرده و با مکاتب و نظریات انتقادی مثل «فرانکفورت»، فمینیسم و... پیوند داده‌اند تا جایی که امروزه تحلیل گفتمان با دیدگاه انتقادی مترادف شده است و بیشتر در قالب «تحلیل انتقادی گفتمان» بسط و گسترش یافته است (یورگنسن و فیلیپس، ۱۳۸۹) و با مفاهیمی چون سلطه، زور، قدرت، مهاجرت، نژادپرستی، تبعیض جنسی، نابرابری قومی و غیره عجین گشته است. (فرکلاف، ۱۳۷۹). تحلیل‌گر انتقادی بر آن است تا سازوکار عدم مساوات اجتماعی نهفته در لایه‌های زیرین گفتمان را کشف کرده، نشان دهد و آگاهی لازم و کافی برای افراد جامعه موردنظر را فراهم کند تا با فراهم آمدن زمینه و سازوکار توزیع عادلانه، بهره‌گیری مطلوب از ساختارهای گفتمان‌مدار، توسط آحاد افراد جامعه در جهت تحقق عدالت اجتماعی گام‌هایی برداشته شود (یاراحمدی، ۱۳۸۰).

«نورمن فرکلاف» از ابتدای شکل‌گیری تحلیل انتقادی گفتمان از چهره‌های فعال و شاخص آن بوده است؛ او در مقایسه با دیگر تحلیل‌گرایان انتقادی گفتمان، منسجم‌ترین، جامع‌ترین و پرتفردارترین نظریه را تدوین کرده است. از نظر فرکلاف رویکرد انتقادی در زبان‌شناسی و مطالعات پدیده‌های زبانی، به تبیین شیوه‌های شکل‌گیری اجتماعی اعمال گفتمانی و یا تأثیرات اجتماعی آن‌ها توجه نداشته و صرفاً به بررسی توصیفی ساختار و کارکرد اعمال گفتمانی بسنده می‌کند؛ اما تحلیل انتقادی در بررسی پدیده‌های زمانی و اعمال گفتمانی به فرایند ایدئولوژیک در گفتمان، روابط بین زبان و قدرت، ایدئولوژی زور، قدرت، سلطه و نابرابری در گفتمان توجه کرده و عناصر زبانی و غیرزبانی را به همراه دانش زمینه‌ای کنشگران هدف و موضوع مطالعه‌ی خود قرار می‌دهد (فرکلاف، ۱۳۷۹).

رویکرد تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف از لحاظ نظری رویکردی فرهنگی به جامعه‌شناسی است زیرا به‌زعم او، آنچه فضای خالی بین متن و جامعه را پر می‌کند فرهنگ است (نقیب‌السادات، ۱۳۹۱). فرکلاف کوشیده است چارچوبی تحلیلی برای مطالعه روابط بین زبان، قدرت و ایدئولوژی فراهم آورد و این تحلیل را تلفیقی از (الف) تحلیل متن، (ب) تحلیل فرایندهای تولید، مصرف و توزیع متن و (پ) تحلیل اجتماعی- فرهنگی رخداد گفتمانی به‌عنوان یک کل (اعم از مصاحبه، مقاله علمی یا مکالمه) می‌نامد (فرکلاف، ۱۳۷۹). به عقیده‌ی وی پیوند معناداری میان ویژگی‌های خاص متون، شیوه‌هایی که متون باهم پیوند می‌خورند و تعبیر می‌شوند و ماهیت فعل اجتماعی وجود دارد، پس تحلیل گفتمان مستلزم انجام سه مرحله است: الف) تحلیل مفصل و دقیق ساختار و ویژگی‌های زبانی متن در حوزه زبان‌شناسی، ب) تحلیل گفتمان‌ها و ژانرهایی که در تولید و مصرف متن مفصل‌بندی شده‌اند و ج) تحلیل بافت اجتماعی گسترده‌تر. فرکلاف این سه مرحله را به ترتیب مرحله‌ی توصیف، تفسیر و تبیین می‌نامد (سلطانی، ۶۸).

پیشینه پژوهش

پس از پیروزی انقلاب اسلامی و گسترش فعالیت‌های علمی-دانشگاهی، در خصوص مطالبات زنان پژوهش‌های مختلفی انجام شده است و از آنجا که ورود گفتمان‌شناسی به کرسی‌های علمی در ایران عمری نزدیک به دو دهه دارد، پژوهش در مورد گفتمان‌شناسی مطالبات حقوق زن در ایران نیز آن‌چنان که باید و شاید مورد توجه قرار نگرفته و تحقیق‌های محدودی در این حوزه با عناوین مختلف، منتشر گردیده است که در ادامه به آن اشاره می‌کنیم.

محمدی، غزاله و دیگران (۱۳۹۹)، فهم و تفسیر گفتمان‌هایی است که در نسبت با مسئله‌ی «طرفداری زنان از فوتبال» وجود دارد را مورد بررسی قرار داده‌اند. این پژوهش، کیفی و مبتنی بر تحلیل متن است که چارچوب تحلیلی حاکم بر داده‌های تحقیق نظریه تحلیل گفتمان لاکلائو و موف است. نتایج پژوهش در سه سطح به شناسایی گفتمان دینی- سیاسی، گفتمان بین‌المللی و گفتمان حاضر در حوزه مدنی انجامید. این پژوهش نشان داد

که گفتمان دینی-سیاسی با طرح هویت زن مسلمان به دنبال نفی شکل‌های دیگر زنانگی بوده و اصولاً طرفداری از فوتبال را برای زنان منتفی می‌داند. مقیمی، مریم و دیگران (۱۳۹۹)، باهدف تحلیل گفتمان انتقادی نفرت‌پراکنی زنان علیه زنان در صفحات کاربران زن در شبکه اینستاگرام به گفتمان انتقادی با رهیافت تحلیل گفتمانی تئون ای. ون‌دایک، صفحات چهار کاربر زن فعال در حوزه زنان پرداختند. تحلیل و بررسی پست‌های بررسی شده حاکی از سه نوع خشونت است: علیه تبعیض و نظام مردسالاری، علیه نهاد خانواده و نقش سنتی زنان و درنهایت رستگاری به سمت ارزش‌های فمینیستی و مدرن از دریچه تخریب و علیه ارزش‌های سنتی و تلاش برای شکستن قفس سنت‌ها. نصرت خوارزمی، زهره و دیگران (۱۳۹۹)، برای شناسایی کنش فرهنگی زنان پس از انقلاب اسلامی، تحلیل گفتمان مطالبات فمینیسم اسلامی، بر مبنای نظریه مارگات بدران، در جمهوری اسلامی ایران را انجام دادند. این مقاله با استفاده از رویکرد لاکلا و موف در تحلیل گفتمان انتقادی دال‌های مرکزی بازشناسی شد و نتایج نشان داد که دال‌های مرکزی گفتمان فمینیست اسلامی در مواجهه با جمهوری اسلامی ایران است. حلاج‌زاده بناب و دیگران (۱۳۹۷)، در مقاله‌ای شیوه بازنمایی کنشگران عرصه دادگاه خانواده به‌وسیله زنان خواستار طلاق را بر اساس نظریه تئون ون‌دایک، مطالعه کرده‌اند تا شیوه بازنمایی کنشگران به نحوه بزرگ‌نمایی و کوچک‌نمایی این کنشگران و ایدئولوژی نهفته در گفتمان زنان خواهان طلاق مشخص شود. نتایج تحقیق نشان داد که زنان مورد مطالعه، برای بازنمایی‌ها بزرگ‌نمایی رفتارهای ناپسند طرف مقابل و برجسته‌سازی نکات مثبت خود و خودی‌ها، از سه شیوه الف) هویت دهی نسبی؛ ب) منفعل‌سازی؛ ج) عدم تفکیک برای بازنمایی کنشگران حاضر در گفتمان دادگاه خانواده استفاده می‌کنند. علی‌پور و دیگران (۱۳۹۶)، با روش تحلیل گفتمان لاکلو و موفه به بازنمایی کشمکش‌های گفتمانی عدالت جنسیتی در برنامه‌های توسعه پرداخت تا توجه یا بی‌توجهی برنامه‌های توسعه به عدالت جنسیتی که می‌تواند به برقراری آن یا تداوم نابرابری جنسیتی منجر شود را بررسی کند. با توجه به یافته‌ها می‌توان گفت که عدالت جنسیتی یکی از نشانگان معنایی گفتمان‌های

اصلاحات و اعتدال، با برداشت برابری به‌مثابه همانندی است و بدین ترتیب حساسیت جنسیتی برنامه‌های سوم، چهارم و ششم توسعه قابل توجه است. گویی محدودیت‌های ساختاری، آن‌ها را در معرض خصومت‌ها و انتقادهای گفتمان‌های رقیب قرار داده و مانع از اجرای کامل برنامه‌ها می‌شود. جلایی پور، حمیدرضا و دیگران (۱۳۸۴)، میزان «گرایش به آموزه‌های گفتمان روشنفکری» و شناسایی عوامل مؤثر بر آن در میان زنان شهر شیراز را بررسی کردند. در این پژوهش، منظور از گفتمان روشنفکری، گفتمان فمینیستی در مقابل گفتمان انقلابی است. جمع‌آوری اطلاعات به‌وسیله پرسشنامه و با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای و تصادفی، صورت گرفت. نتایج نشان داد که میانگین «گرایش به آموزه‌های گفتمان روشنفکری» در آزمودنی‌ها برابر با ۶۵/۱۳ درصد بود. هم‌چنین، این متغیر، با متغیر مستقل «مصرف رسانه‌ای»، رابطه مستقیم معنادار و با متغیرهای مستقل «پایگاه اقتصادی اجتماعی»، «سن»، «سرمایه اجتماعی»، «دینداری» رابطه معکوس معنادار داشت. میان متغیر وابسته تحقیق و متغیر مستقل «سرمایه فرهنگی»، رابطه معناداری مشاهده نگردید. سمت‌وسوی پژوهش‌ها در حوزه مطالبات حقوق زن در شبکه‌های اجتماعی در بین منابع غیرفارسی، به سمت پیگیری مطالبات فمینیستی است زیرا پیش‌فرض این است که فمینیست، مطالبه‌گر اصلی زنان است. از میان پژوهش‌های چندساله اخیر، می‌توان به مقاله رزماری کلارک (۲۰۱۶)، تحت عنوان «امید در یک هشتک»، اشاره کرد که در آن، فعالیت فمینیستی منتقل شده از طریق هشتک توئیتر به یک تاکتیک قدرتمند برای مبارزه با نابرابری‌های جنسیتی در سراسر جهان تبدیل شده است. فمینیسم هشتک، نوعی سناریوی اجتماعی با تمام عناصر داستان‌پردازی قانع‌کننده و خوب است؛ اما توانایی فمینیسم هشتک، در آغاز تحولات سیاسی، بستگی به بسیاری از شرایط احتمالی موجود بین نویسندگان سناریو و مخاطبان آن‌ها دارد. الهام غایتانچی و ولنتاین ن. مقدم (۲۰۱۴)، پژوهشی با عنوان «زنان، اعتراضات اجتماعی و فعالیت رسانه‌های جدید در خاورمیانه و شمال آفریقا»، انجام داده‌اند. این تحقیق نشان داد که فعالیت سایبری زنان، روزنامه‌نگاری شهروندی و سازمان‌دهی خودشان به تغییرات اجتماعی و سیاسی رخ داده در منطقه کمک

می‌کند و با گذشت زمان نشان‌دهنده تحولات اجتماعی و سیاسی رخ داده در منطقه است. جولیا شوستر (۲۰۱۳)، در پژوهشی با در نظر گرفتن ایده‌ای از ادبیات موج سوم، پس از بررسی فعالیت آنلاین زنان در مورد مطالبات فمینیست‌ها در نیوزلند، این کار را با استفاده از ۴۰ مصاحبه با زنان در هر سنی که به مسائل سیاسی زنان در نیوزلند علاقه‌مندند، انجام داد. نتایج تحقیق نشان داد که کار سیاسی، در حال حاضر به صورت آنلاین انجام می‌شود و بدین ترتیب فرصت‌های زیادی را برای مشارکت فمینیستی فراهم می‌کند، در عوض، افرادی را که از رسانه‌های جدید استفاده نمی‌کنند محروم می‌کند و به تقویت شکاف نسلی در بین زنان درگیر با فمینیسم کمک می‌کند. ویکتوریا نیسوم و لارا لنگل (۲۰۱۲)، با هدف درک چگونگی عملکرد گفتمان‌های فعال آنلاین از نظر محلی و سطح جهان پژوهشی با عنوان «زنان عرب، رسانه‌های اجتماعی و بهار عربی»، انجام داده‌اند. نتایج تحقیق نشان داد که چگونه فعالان و سازمان‌های فعال عرب، از جمله سازمان‌های فمینیستی به تولید دانش می‌پردازند و سپس آن را به اشتراک می‌گذارند. همچنین مشخص کرد که چگونه پیام‌ها در مراحل مختلف مراقبه و دروازه‌بانی خبر، دچار دست‌کاری و تعصب می‌شوند و سپس یک چارچوب ارائه می‌کند که با استفاده از آن، می‌توان دید که چگونه پیام‌های جنسیتی ساخته، بنیادی، بازسازی و توسط سیستم رسانه‌های مصرفی نامرئی می‌شوند.

بر اساس این تحقیقات که به موضوع پژوهش حاضر نزدیک بود، می‌توان گفت که حقوق و مطالبات زنان موضوعی نبود که از دید پژوهشگران پوشیده بماند. آن‌ها به بررسی مطالبات زنان از جنبه‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و حقوقی پرداخته‌اند اما با توجه به نوظهور بودن و درعین حال اهمیت فضای مجازی در دهه‌های اخیر، به جز چند مقاله در حد ارائه در سمینار، مطالعه چندانی در خصوص تأثیر این فضا بر روی مطالبات و نیز استفاده از ظرفیت فضای مجازی برای پیگیری مطالبات انجام نشده است؛ بنابراین موضوع این پژوهش که در آن از یکی از روش‌های کیفی، یعنی تحلیل گفتمان استفاده می‌شود، بی‌سابقه است.

روش

تحقیق حاضر به وسیله روش «تحلیل گفتمان» و با ترکیبی از توصیف و تحلیل انجام شد. در این روش با استفاده از مقوله‌هایی که از مبانی نظری استخراج شده، در دو مرحله کار تحلیل گفتمان صورت گرفت، بدین صورت که ابتدا بر اساس نظریه فرکلاف، متن مورد نظر را توصیف نموده و ابعاد آن مورد تعمیق قرار گرفت و بدن ترتیب با انجام توصیف، تفسیر و تبیین، متن اطلاعات مربوط به دو سطح خرد کردار گفتمان و کلان کردار اجتماعی به دست آمد. در مرحله بعدی تحلیل گفتمان طبق نظریه «تئون ون دایک» و بر اساس معیارهای ارزیابی، مقوله‌های مشخصی مورد بررسی قرار گرفت تا به استخراج گفتمان‌های مطرح دست یافتیم. این مقولات ۱۷ گانه شامل: معانی بیان، معانی موضعی، معانی ضمنی، واژگان، حکم (رای)، قطب‌بندی، انسجام کلان، روساختارها (روساخت)، استعاره، کنایه، اغراق و مبالغه، حسن تعبیر، تخفیف دادن و جابه‌جا کردن، منافع و تعلقات، چشم‌انداز، ناگفته‌ها و پیش‌فرض‌ها است (نقیب‌السادات، ۱۳۹۱).

حجم نمونه در روش تحلیل گفتمان بر اساس نمره Z بر اساس نمره‌های اختصاص داده شده بر اساس ویژگی‌ها به هر گفتمان تا ۲ انحراف معیار انتخاب، صورت گرفت و بر این اساس دامنه انتخاب نمونه‌ها بین ۱۵ تا ۲۵ واحد بر اساس ماهیت گفتمان‌های مرتبط با مطالبات حقوق زنان بود. از آنجایی که تحقیق حاضر کیفی است، روش «نمونه‌گیری ناهتمالی» با تکنیک «هدفمند» بود. واحد تحلیل این تحقیق، محتوای پست‌های منتشر شده در صفحات اینستاگرام زنان کاربر دارای بیش از ۱۰ هزار دنبال کننده است. باید صفحات مربوط به اشخاص حقیقی می‌بودند، همچنین ضروری بود که دارای پست‌های متنی که به مسائل یا مشکلات زنان ایرانی اشاره کنند، وجود داشته باشد. از آنجا که نماینده یک گفتمان محسوب می‌شوند، پرتکرار بودن آن محتوا به اشکال مختلف در پیج سایر کاربران هم مشاهده می‌شد و همچنین ضروری بود که ویژگی‌های لازم برای تحلیل گفتمان مانند تعداد حجم کلمات که نباید کمتر از ۴۰۰ کلمه باشد و نیز مقولات مورد نظر در تحلیل گفتمان که مهم‌ترین آن‌ها، مقوله دوقطبی است را داشته باشد. بر این اساس، قریب به

پانصد پیج موردبررسی قرار گرفت و سرانجام، ۱۱ پیج که معرف گفتمان‌های متفاوت بودند، انتخاب شدند.

یافته‌ها

با توجه به معیارهایی که پیش‌تر بیان گردید، گفتمان‌های یافت شده، بر طبق تعداد دنبال‌کننده، رتبه بندی شدند تا گفتمان غالب و سایر گفتمان‌ها در آن مشخص شود. بدین ترتیب یازده گفتمان یافت شد.^۱

گفتمان اول، «فمینیستهای رادیکال» که «فرانک عمیدی» به‌عنوان سمبل این گفتمان با ۲۶۰ هزار دنبال‌کننده، انتخاب شد. این گفتمان با نقد نظام مردسالار به تحلیل تمام اوضاع و احوال مطالبات زنان می‌پردازند.

گفتمان دوم، «فمینیست لیبرال» که «سمانه سوادی» با ۲۳۸ هزار دنبال‌کننده، معرف آن است. در این گفتمان با تأکید بر نظام مردسالار و ظلم تاریخی به زنان، راه رسیدن زنان به حقوق برابر را ورود به عرصه‌های فرهنگی و سعی در تغییر کلیشه‌های جنسیتی می‌داند.

گفتمان سوم به بیان «مطالبات فرهنگی و اجتماعی مادران»، می‌پردازد که «فاطمه محمدی»، با ۷۵ هزار و ۲۰۰ دنبال‌کننده، این موضوعات را مطرح می‌کند. گفتمان فوق معتقد است که جامعه در حال تلقین به زنان است که با فرزندآوری دچار انزوای اجتماعی شده و از نظر شغلی نیز امکان رشد و ارتقاء را از دست می‌دهند.

گفتمان چهارم، در خصوص «توانمندسازی زنان» است و «الهام فلاح» با ۶۸ هزار و ۶۰۰ دنبال‌کننده، مروج آن است و چالش‌های زنان متأهل یا در آستانه ازدواج را در روابط با مردان، مطرح می‌کند. راه‌حل نهایی رسیدن زنان به مطالباتشان در این گفتمان، توانمندی بیش‌ازپیش زنان در عرصه اقتصاد، علم و هر آنچه به توانمندی زنان کمک می‌کند، است.

---

۱. پژوهشگر با علم به اینکه در شبکه‌های اجتماعی استفاده از کاربران غیرواقعی، متداول است و این امکان وجود دارد که بخشی از دنبال‌کنندگان صفحات به اصطلاح فیک باشند، معیارهای دیگری از جمله بررسی و خواندن کامنت‌ها را به‌عنوان راستی‌آزمایی تعداد دنبال‌کنندگان مورد بررسی قرار داد. همچنین، لازم به ذکر است که گفتمان‌های دیگری در حوزه

گفتمان‌شناسی مطالبات حقوق زن در شبکه اجتماعی اینستاگرام؛ باقری و همکاران | ۱۶۵

گفتمان پنجم، «نواندیشان دینی» که «زینب محبوبی» با ۴۴ هزار و ۳۰۰ دنبال کننده، این رسالت را به دوش دارد. راه‌حل برون‌رفت از مشکلات در این گفتمان، بازخوانی دوباره متون دینی به‌ویژه تفاسیر قرآن است زیرا معتقدند که در قدیم این تفاسیر سمت‌وسوی مردانه داشته و زنان در آن نادیده گرفته شده‌اند.

گفتمان ششم، «مثبت‌نگری به بدن» که «کیمیا تهرانی» با ۳۴ هزار و ۵۰۰ دنبال کننده، آن را ترویج می‌دهد. این گفتمان بیان می‌کند که زنان بازچه منافع سرمایه‌دارها در رژیم غذایی و نیز مبلغان و طرفداران آن‌ها شده‌اند. راه برون‌رفت از این چالش روی آوردن به تغذیه شهودی است که تأکید آن بر کنترل تغذیه خوب، تحرک، کاهش استرس روزمره و خواب تنظیم شده است.

گفتمان هفتم، «مطالبات فرهنگی و اجتماعی زنان» است که «پریچهر جنتی»، با ۳۳ هزار و ۵۰۰ دنبال کننده مروج آن است. در این گفتمان مشکلات زنان از نظر فرهنگی و اجتماعی مطرح می‌شود و راه برون‌رفت از مشکلات خوداظهاری زنان موفق از حمایت‌هایی که دارند و نیز بیان مشکلاتی است که با آن‌ها دست‌وپنجه نرم می‌کنند، است. گفتمان هشتم، مربوط به «ضد‌بلاگرهای تبلیغاتی» است که «عطیه همتی» با ۳۱ هزار و ۹۰۰ دنبال کننده، به این موضوعات می‌پردازد. این گفتمان معتقد است که بلاگرهای تبلیغاتی و سوئیت‌هوم‌ها در قبال دریافت وجه نقد یا امکانات رایگان، به تبلیغاتی می‌پردازند که باعث تشویق مصرف‌گرایی و کاهش اعتماد به نفس زنان شده است.

گفتمان نهم، «حقوق زنان» که «سارا هوشمندی» با ۱۳ هزار دنبال کننده، مروج آن است. این گفتمان، مسائل حقوقی زنان اعم از مهریه، نفقه، اذن خروج از کشور، حق اشتغال، حق مسکن، حضانت، ولایت و موضوعاتی از این دست را مطرح می‌کند و خواهان بازنویسی قانون حمایت از خانواده است.

گفتمان دهم، «ضد‌خشونت علیه زنان» که «فاطمه باباخانی» با ۱۲ هزار و ۹۰۰ دنبال کننده، مروج آن است. در این گفتمان بر رفع انواع خشونت علیه زنان^۱ به‌ویژه خشونت

۱ خشونت علیه زنان، در حوزه مطالعات زنان جایگاه بالا دارد به حدی که پیگیری مطالبات آن را می‌توان متفاوت‌تر از سایر مطالبات حقوقی زنان مشاهده کرد.

خانگی زنان تأکید می‌شود و ریشه این مشکلات را علاوه بر فرهنگ، نقایصی در قوانین کیفری می‌داند و خواهان تغییر آن هستند.

گفتمان یازدهم، «فمینیست اسلامی» که «المیرا شفق» با ۱۲ هزار و ۵۰۰ دنبال کننده آن را ترویج می‌کند. این گفتمان خواهان یافتن نقاط اشتراک میان اسلام و فمینیست و به کار بستن قواعد فمینیست در اندیشه‌ها و قوانین اسلامی کشور ایران است.

در مجموع باید گفت که همه‌ی یازده گفتمان، با محوریت حمایت از حقوق زنان و بیان دغدغه‌های زنانه گردآوری شده‌اند. هر کدام از این گفتمان‌ها، به شکلی متفاوت، به بیان بخشی از مشکلات و معضلات زنان در نقش‌های مختلف زن، همسر و مادر می‌پردازند و هر چند که نقطه مرکزی آن‌ها حقوق زنان است ولی راه‌حل‌های ارائه شده برای رسیدن به این حقوق، متفاوت و گاه متناقض است.

گفتمان «فمینیست رادیکال» تأکید شدیدی به برابری میان زن و مرد دارد و تمام حقوق زنان را در مقایسه با مردان مطرح می‌کند و در درجه اول، حکومت و سپس فعالان حوزه مردان، کسانی که خودشان ضد فمینیست بودنشان را قبول دارند و اپوزسیون خارج نشین را مسبب اصلی ظلم به زنان می‌داند. تمام کسانی که با فعالیت‌های زنان، اعم از قانونی و غیرقانونی آن‌ها برای رسیدن به مطالباتشان مخالف هستند را در یک کفه تراز قرار داده و با برچسب «ضد زن» با آن‌ها مقابله می‌کند. گفتمان «فمینیست لیبرال» همانند دیگر گفتمان‌های فمینیستی، در مورد حقوق زنان، با عینک مقایسه با مردان پیش می‌رود و هر چه در این وادی باشد با دیده نابرابری و تبعیض علیه زنان، محکوم است. گفتمان «مطالبات فرهنگی و اجتماعی مادران»، تنها به یک بخش بسیار کوچک از موضوعات زنان، یعنی صرفاً زنان دارای فرزند که شاغل هستند و یا تمایل به اشتغال دارند، می‌پردازد. گفتمان «توانمندسازی زنان» چالش‌ها و نگرانی‌های زنان متأهل یا زنان در آستانه ازدواج را در مورد روابط با مردان، مدنظر قرار می‌دهد و بر این باور است که زنان و تنها خود زنان هستند که می‌توانند بر ساختارهای کلیشه‌ای چیره شوند و آن‌ها را به نفع خود تغییر دهند و روابط بهتر و منطقی‌تری میان زن‌ها و مردها شکل بگیرد. گفتمان «نواندیشان دینی» تمرکز

اصلی خود را بر دفاع از حقوق زن از منظر اسلام و قرآن قرار داده و راه‌حل اصلی این گفتمان، بازنگری تفاسیر و برداشت‌های منبعث از روایت و بازتفسیر قرآن از نگاه زنانه با معیارهای عقل منطقی است. گفتمان «مثبت‌نگری به بدن»، گفتمانی منبعث از جنبش «مثبت‌نگری به بدن» است و تنها به یک موضوع از زنان که تا حدودی مردان نیز با چالش‌های آن درگیر هستند، یعنی بر تناسب‌اندام و باورهای کلیشه‌ای نسبت به آن متمرکز است، می‌پردازد. جنبشی که گفتمان منبعث از آن است، در جهان فراجنسیتی است اما در ایران، فقط زنان ایرانی مخاطب آن هستند و با آوردن شاهد مثال‌هایی از جهان، سعی در اثبات ادعاهای خود در بیان مشکل و راه‌حل آن‌ها دارد. در گفتمان «مطالبات فرهنگی، اجتماعی زنان»، راه رسیدن زنان به حقوق برابر، برطرف کردن موانع فرهنگی و اجتماعی بیان شده است و تنها به مسائل زنان متاهلی که در انتخاب بین شاغل بودن یا خانه داری درگیر هستند، می‌پردازد. گفتمان «ضدبلاگرهای تبلیغاتی»، مانند گفتمان «مثبت‌نگری به بدن» تنها به یک معضل و مشکل می‌پردازد، مشکل «تبلیغاتی منبعث از بلاگرها» که موجب اغفال فکری و تغییر سبک زندگی بسیاری از کاربران شبکه اجتماعی اینستاگرام شده است. گفتمان «مطالبات حقوقی زنان»، تمام مسائل و مشکلات زنان، دختران و مادران را در عرصه حقوقی مورد بررسی و چالش قرار می‌دهد و خواستار تغییر برخی از این قوانین است. به‌طور مشخص و صریح، مجلس شورای اسلامی که با تغییر قوانین چندان موافق نیست، همسران زنان که آگاهانه از حقوق خود سوء استفاده می‌کنند و موجب اذیت زنان و محرومیت آنان از حقوقشان می‌شوند، حقوق‌دانان حوزه زن و خانواده که به‌طور جدی مطالبه‌گری تغییر برخی از قوانین را ندارند و نیز فرهنگ غلط جامعه به‌عنوان مخالفان اصلی رسیدن زنان به حقوقشان معرفی شده‌اند. گفتمان «ضد خشونت علیه زنان»، به نوعی گفتمانی برخاسته از گفتمان «مطالبات حقوقی زنان» محسوب شود و با تمرکز بر روی رفع خشونت علیه زنان و مطالبه‌گری قانونی، تفاوت خود را با گفتمان «مطالبات حقوقی زنان» مشخص کرده است، مطالبه اصلی گفتمان «ضد خشونت علیه زنان» اصلاح چند ماده قانونی در قانون مجازات اسلامی است ولی گفتمان «مطالبات حقوقی زنان» خاستار اصلاح و

بازنگری در قوانین حمایت از خانواده است. در گفتمان فوق، قوانین ناکارآمد، فرهنگ زن ستیز و برخی از کنشگران و مردان، مخالف زنان معرفی می‌شوند. گفتمان «فمینیست اسلامی»، سعی در یافتن تشابهات میان اسلام و فمینیست دارد تا به نوعی ترکیبی از این دو را برای حل مشکلات زنان رقم بزند. از این رو تمام مخالفان فمینیست، همچنین فرهنگ و قوانینی که از فعالیت فمینیست‌ها ممانعت می‌کنند را مقابل زنان معرفی می‌داند.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش حاضر نشان داد که در شبکه اجتماعی اینستاگرام گفتمان «ضد نظام» به‌عنوان گفتمان غالب به مخالفت آشکار با حقوق زنان ایرانی فعالیت می‌کند. به نظر می‌رسد یکی از مهم‌ترین خلأها در این زمینه، عدم اطلاع‌رسانی صحیح و به‌هنگام در خصوص مطالبات زنان و ارائه مجرای پیگیری این مطالبات است، از این رو پیشنهاد می‌شود رسانه‌هایی چه در فضای حقیقی و در قالب روزنامه و مجله و چه در فضای مجازی و به شکل خبرگزاری یا سایت‌های خبری که به‌صورت خاص به مطالبات زنان ایرانی بپردازند. قوانینی برای کنترل محتوا در فضای مجازی ایجاد شود تا از انتشار افکار سوگیرانه و ضد نظام، جلوگیری گردد. همچنین از چهره‌های مشهور و رسانه‌ای برای بیان مواضع انقلاب اسلامی، اصل ۲۱ قانون اساسی و گفتمان «اصولگرایی اسلامی» در حوزه مطالبات زنان استفاده شود. حمایت از مراکز فرهنگی خلاق و خوش‌فکر برای تولیدات رسانه‌ای جذاب و محتوای متنی در حوزه مطالبات درجه اول زنان، همگام‌سازی این مطالبات با قانون در حل مشکلات زنان. از سوی دیگر نمایندگان مجلس در فراکسیون زنان، پیگیر مطالبات حقوقی زنان باشند تا خلأهای قانونی که موجب سوءاستفاده برخی از مردان می‌شود از بین برود. در این صورت است که می‌توان به تغییر موازنه گفتمان غالب به نفع گفتمان اصولگرایی اسلامی که گفتمان حاکم در کشور ایران است و مطابق با آئین‌ها و باورهای ایرانی - اسلامی است، امیدوار بود.

اما باید گفت که شبکه اجتماعی اینستاگرام، عکس و فیلم محور است و تحقیق با استفاده از روش‌های تحلیل گفتمان که مبتنی بر تحلیل عکس هستند، بیشتر می‌تواند ماهیت

حقیقی آن را نشان دهد و توصیه می‌شود در تحقیقات آتی این موضوع مورد نظر قرار گیرد. همچنین موضوعات مورد بررسی در شبکه‌های اجتماعی بیشتر حول و حوش موضوعات فردی و نهایتاً خانوادگی هستند، حال آنکه موضوعات دیگری همانند گفتمان‌شناسی بسیار حاضر اهمیت هستند و در سایه غفلت از آن، می‌تواند در درازمدت آسیب‌های جدی‌ای را به فرهنگ و باور مخاطبان وارد کند و به نوعی نافرمانی مدنی را رقم بزند، بنابراین توصیه می‌شود این روش تحلیل در سایر شبکه‌های اجتماعی هم استفاده شود. با توجه به زمان بر بودن این پژوهش، محقق متوجه روند رو به رشد برخی از گفتمان‌های نوظهور مانند گفتمان «مثبت‌نگری به بدن»، گفتمان «توانمندسازی زنان» و گفتمان «فمینیست‌های اسلامی» شد و توصیه می‌گردد که دیگر محققان به این گفتمان‌ها توجه کنند و با آینده‌پژوهی به شناسایی گفتمان‌های غالب آینده در حوزه مطالعات زنان دست یازند.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

ORCID

Zahra Bagheri
Seyed Reza
Naghibulsadat
Mansoureh
Zarean

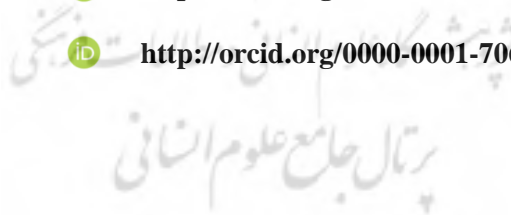
<http://orcid.org/0000-0003-1839-9665>

<http://orcid.org/0000-0002-5645-1914>

<http://orcid.org/0000-0001-7065-581X>

منابع

- ابوت، پاملا، والاس، کلر. (۱۳۹۵). *جامعه‌شناسی زنان*، ترجمه منیره نجم‌عراقی، چاپ: ۱۲، تهران: نشر نی.
- الواری، شادی. (۱۳۹۵). *مجموعه مقالات کرسی‌های نظریه‌پردازی در دانشگاه علامه طباطبایی*، روزنامه‌نگاری بین‌المللی و فمینیسم، عباس اسدی، تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.
- جلانی‌پور، حمیدرضا، اخلاصی، ابراهیم. (۱۳۹۱). «گرایش زنان به آموزه‌های گفتمان روشنفکر (مورد مطالعه: زنان ۱۸ تا ۴۰ سال شهر شیراز)». *فصلنامه مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، پاییز، دوره ۸، شماره ۲۸، صص ۱۱-۳۴.
- برگر، آرتور آسا. (۱۳۹۸). *تحلیل گفتمان کاربردی، فرهنگ عامه، رسانه‌ها و زندگی روزمره*، حسین پاینده، چاپ دوم، تهران: مروارید.
- حاجلی، علی. (۱۳۹۵). «فوکو، گفتمان، تحلیل گفتمان». *فصلنامه مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، بهار، دوره ۱۲، شماره ۴۲، صص ۶۳-۸۸.
- رودگر، نرجس. (۱۳۸۸). *فمینیسم، تاریخچه، نظریات، گرایش‌ها، نقد*، چاپ اول، قم: دفتر مطالعات و تحقیقات زنان.
- ریتزر، جورج. (۱۳۸۳). *نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر*، ترجمه محسن ثلاثی، چاپ هشتم، تهران: نشر علمی.
- زیبایی نژاد، محمدرضا و سبحانی، محمدتقی. (۱۳۸۱). *درآمدی بر نظام شخصیت زن در اسلام*، قم: دفتر مطالعات و تحقیقات زنان.
- زیبایی نژاد، محمدرضا. (۱۳۸۸). *فمینیسم و دانش‌های فمینیستی*، مترجمان عباس یزدانی و بهروز جندقی، چاپ دوم، قم: دفتر مطالعات و تحقیقات زنان.
- سلطانی، سیدعلی اصغر (۱۴۰۰). *قدرت، گفتمان و زبان، سازوکارهای جریان قدرت در جمهوری اسلامی*، چاپ هفتم، تهران: نشر نی.
- شادی طلب، ژاله. (۱۳۸۰). «زنان ایران، مطالبات و انتظارات»، *نامه علوم اجتماعی*، پاییز و زمستان، شماره ۱۸، صص ۳۶-۵۹.

گفتمان‌شناسی مطالبات حقوق زن در شبکه اجتماعی اینستاگرام؛ باقری و همکاران | ۱۷۱

شفیع سروستانی، ابراهیم. (۱۳۸۵). *جریان‌شناسی دفاع از حقوق زنان در ایران*، قم، طه. شمسی، عبدالله؛ و نصیری، علی اصغر. (۱۳۹۵). *جریان‌شناسی فکری - فرهنگی فمینیسم در ایران* معاصر، چاپ اول، قم: زمزم هدایت.

صادقی فسایی، سهیلا؛ و اقبالی، ابوالفضل. (۱۳۹۹). «خوانش گفتمانی از مناقشات امر جنسی در ایران»، فصلنامه زن در فرهنگ و هنر، بهار، دوره ۱۲، شماره ۱، صص ۵۱-۷۰. <https://doi.org/10.22059/jwica.2020.290703.1354> علاسوند، فریبا. (۱۳۸۷). «جامعه، نظام اسلامی و مدیریت مطالبات زنان»، نشریه حوراء، زمستان، شماره ۳۰، صص ۷-۱۷.

علی‌پور، پروین؛ و زاهدی، محمدجواد؛ و ملکی، امیر؛ و جوادی یگانه، محمدرضا. (۱۳۹۶)، «بازنمایی کشمکش‌های گفتمانی عدالت جنسیتی در برنامه‌های توسعه جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی، پاییز، دوره ۱۷، شماره ۶۶، صص ۱۰۷-۱۴۸.

فرکلاف، نورمن. (۱۳۷۹). *تحلیل انتقادی گفتمان*، ترجمه فاطمه شایسته پیران و دیگران، چاپ اول، محل انتشار: تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها.

فریدمن، جین. (۱۳۹۰). *فمینیسم*، مترجم: فیروزه مهاجر، چاپ چهارم، تهران: آشیان. کدخدایی، محمدرضا. (۱۳۹۱). «مبانی مقایسه‌ی ارزشی نظام حقوق زن در اسلام و فمینیسم»، فصلنامه مطالعات راهبردی زنان، پاییز، شماره ۵۷، صص ۵۳-۹۴.

مایلی، محمدرضا؛ و مهاجرانی، شباهنک (۱۳۹۵). «بررسی مفهوم روشنفکری دینی و نواندیشی دینی در ایران معاصر؛ با تأکید بر دیدگاه‌های علی شریعتی و مرتضی مطهری»، فصلنامه مطالعات سیاسی، زمستان، دوره ۹، شماره ۳۴، صص ۵۵-۸۶.

محمدی، غزاله؛ و رحمتی، محمد مهدی؛ و نیکویی، علیرضا. (۱۳۹۹). «هواداری و جنسیت؛ تحلیل گفتمان هواداری زنان از فوتبال در ایران»، فصلنامه مطالعات فرهنگی و ارتباطات، زمستان، دوره ۱۶، شماره ۵۹، صص ۷۵-۱۰۵. <https://doi.org/10.22034/jcsc.2020.92259.1688>

مقیمی، مریم؛ و خانیکی، هادی؛ و سلطانی، سیدعلیرضا. (۱۳۹۹). «تحلیل گفتمان انتقادی ابعاد سه گانه نفرت‌پراکنی زنان علیه زنان در اینستاگرام»، فصلنامه مطالعات رسانه‌های نوین، تیر،

دوره ۶، شماره ۲۲، صص ۷۱-۹۷. <https://doi.org/10.22054/nms.2021.55300>.
1047

نصرت خوارزمی، زهره؛ و قاسم‌پور، فاطمه؛ و نصرت خوارزمی، حنا. (۱۳۹۹). «کنش فرهنگی زنان پس از انقلاب اسلامی: تحلیل گفتمان مطالبات فمینیسم اسلامی در جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه مطالعات و تحقیقات در ایران، زمستان، دوره ۹، شماره ۴، صص ۹۳۱-۹۶۶. [10.22059/jisr.2019.290212.947](https://doi.org/10.22059/jisr.2019.290212.947).

نقیب‌السادات، سیدرضا. (۱۳۹۱). *روش‌های تحقیق در ارتباطات*، جلد ۲، چاپ اول، تهران: نشر علم.

یارمحمدی، لطف‌الله. (۱۳۸۱). «تحلیل گفتمان با استفاده از مؤلفه‌های جامعه‌شناختی - معنایی گفتمان مدار با عنایت به تصویرسازی کارگزاران اجتماعی»، نشر پژوهی ادب فارسی، زمستان، شماره ۱۵، صص ۱۰۵-۱۱۸.

یورگنسن، ماریان؛ و لوییز فیلیس. (۱۳۸۹). *نظریه و روش در تحلیل گفتمان*، ترجمه هادی جلیلی، تهران: نشر نی.

بی‌نام. (۱۴۰۰ ه.ش). «مسیح علی‌نژاد کیست + بیوگرافی»، شهرآرا نیوز، ۲۳ تیر ۱۴۰۰، دسترسی در <https://shrr.ir/000JKW>. ۱۴۰۱/۰۵/۲۱

References

- Elham Gheytnchi & Valentine N. Moghadam(2014)," Women, social protests, and the new media activism in the middle east and north Africa", *International Review of Modern Sociology*, Spring, Vol 40, PP. 1-26.
- Julia Schuster. (2013). "Invisible feminists? Social media and young women's political participation", *Political Science*, May, Vol 65, PP 8-24.
- Rosemary Clark. (2016). "Hope in a hashtag": the discursive activism of #WhyIStayed", *Feminist Media Studies*, Feb, Vol 16, 788-804.
- Van Dijk, Teun A. (1998). *Discourse as Structure and Process: Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*, London, Publisher: SAGE Publications Ltd,
- Van Dijk, Teun A. (2006). "Discourse and manipulation", *Discourse and Society*, Volume: 17, PP 359-383.
- Victoria A. Newsom & Lara Lengel. (2012). "Arab Women, Social Media,

and the Arab Spring: Applying the framework of digital reflexivity to analyze gender and online activism". *Journal of International Women's Studies*, Oct. Vol 13. PP 31-45.

Wendell, Susan. (1987). "A (Qualified) Defense of Liberal Feminism", *Hypatia*, Summer, Vol 2, PP 65-93.

References [In Persian]

Abbott, Pamela & Wallace, Claire (1990). *Sociology of women*, translate by Manije Najm Iraqi. 12. Tehran: Ni publication (In pertion)

Alasvand, Fariba. (1387). "Society, Islamic System and Management of Women's Claims", *Howrah Magazine*, Winter, No. 30, pp. 7-17. (In pertion)

Alipour, Parveen. and Zahedi, Mohammad Javad. And Maliki, Amir. and Javadi Yeganeh, Mohammad Reza. (2016), "Representation of the discursive conflicts of gender justice in the development programs of the Islamic Republic of Iran", *Scientific-Research Quarterly of Social Welfare*, Autumn, Volume 17, Number 66, pp. 107-148. (In pertion)

Alwari, Shadi. (2015). A collection of essays on theoretical chairs at Allameh Tabatabai University, international journalism and feminization of politics, Abbas Asadi, Tehran: *Allameh Tabatabai University*. (In pertion)

Berger, Arthur Asa. (2018). *Applied discourse analysis, popular culture, media and daily life*, Hossein Payandeh, second edition, Tehran: Marvarid. (In pertion)

Fairclough, Norman. (2000). *Critical analysis of the discourse*, translated by Fateme Shaiste Piran and others, first edition, place of publication: Tehran: Center for Media Studies and Research. (In pertion)

Friedman, Jane. (2011). *Feminism*, translator: Firouze Mohajer, 4th edition, Tehran: Ashian. (In pertion)

Hajli, Ali (2015). "Foucault, discourse, discourse analysis". *Quarterly Journal of Cultural and Communication Studies*, Spring, Volume 12, Number 42, pp. 63-88. (In pertion)

Jalaipour, Hamidreza, Ekhlasi, Ibrahim. (2012). "Women's tendency towards the teachings of intellectual discourse (case study: women aged 18 to 40 in Shiraz city)". *Cultural and Communication Studies Quarterly*, Fall, Volume 8, Number 28, pp. 11-34. (In pertion)

Jorgensen, Marian. and Louise Phillips. (2010). *Theory and method in discourse analysis*, translated by Hadi Jalili, Tehran: Ney Publishing. (In pertion)

Joyful, Jaleh. (2001). "Iranian Women, Demands and Expectations", *Journal of Social Sciences*, Autumn and Winter, No. 18, pp. 36-59. (In

pertion)

- Miley, Mohammadreza. and Mohajerani, Shabahang (2015). "Examination of the concept of religious intellectualism and religious innovation in contemporary Iran; Emphasizing the views of Ali Shariati and Morteza Motahari", *Political Studies Quarterly*, Winter, Volume 9, Number 34, pp. 55-86. (In pertion)
- Moghimi, Maryam. And Khaniki, conductor. and Soltani, Seyed Alireza. (2019). "Critical discourse analysis of three dimensions of women's hatred against women on Instagram", *Modern Media Studies Quarterly*, Tir, Volume 6, Number 22, pp. 71-97. (In pertion)
- Mohammadi, G., Rahmati, M. M., & Nikouei, A. (2020). Discourse Analysis of Iranian Women Fans of Football. *Cultural Studies & Communication*, 16(59), 75-105. (In pertion)
- Naqib al-Sadat, Sayyed Reza. (2012). *Research methods in communication*, volume 2, first edition, Tehran: Science publication. (In pertion)
- Nosrat Kharazmi, Z., Ghasempour, F., & Nosrat Kharazmi, H. (2020). Women's Cultural Agency, Post Islamic Revolution: A discourse analysis on islamic feminists' demands in Iran. *Quarterly of Social Studies and Research in Iran*, 9(4), 931-966. (In pertion)
- Reza Kadkhodae, M. (2012). In the Name of God, the Beneficent, the Merciful Foundation Studies of Value Contrast of the Woman's Rights System in Islam and Feminism. *Women's Strategic Studies*, 15(57), 53-94. (In pertion)
- Ritzer, George. (2004). *Sociological theory in the contemporary era*, translated by Mohsen Talasi, 8th edition, Tehran: Scientific Publishing. (In pertion)
- Rodger, Narjes. (2009). *Feminism, history, theories, trends, critique*, first edition, Qom: Women's Studies and Research Office. (In pertion)
- Sadeqi Fasaei, S., & Eghbali, A. (2020). Discursive Analysis of Sexual Debates in Iran. *Journal of Woman in Culture and Arts*, 12(1), 51-70. (In pertion)
- Sesenejad, Mohammadreza. (2009). *Feminism and feminist knowledge*, translated by Abbas Yazdani and Behrouz Jandaghi, second edition, Qom: Office of Women's Studies and Research. (In pertion)
- Shafi Sarostani, Ibrahim. (2006). *Flowology of defending women's rights in Iran*, Qom, Taha. (In pertion)
- Shamsi, Abdullah. and Nasiri, Ali Asghar. (2015). *Intellectual-cultural flow of feminism in contemporary Iran*, first edition, Qom: Zamzam Hedayat. (In pertion)
- Sobnejad, Mohammad Reza and Sobhani, Mohammad Taghi. (2002). *An introduction to the female personality system in Islam*, Qom: Office of

گفتمان‌شناسی مطالبات حقوق زن در شبکه اجتماعی اینستاگرام؛ باقری و همکاران | ۱۷۵

Women's Studies and Research. (In pertion)

Soltani, Seyed Ali Asghar (2021). *Power, discourse and language, mechanisms of power flow in the Islamic Republic*, 7th edition, Tehran: Ney Publishing. (In pertion)

Yarmohammadi, Lotfullah. (1381). "Discourse analysis using the sociological-semantic components of the oriented discourse with regard to the portrayal of social agents", *Prose Research of Persian Literature*, Winter, No. 15, pp. 105-118. (In pertion)

استناد به این مقاله: باقری، زهرا، نقیب السادات، سیدرضا، زارعان، منصوره. (۱۴۰۳). گفتمان‌شناسی مطالبات

حقوق زن در شبکه اجتماعی اینستاگرام، فصلنامه مطالعات رسانه‌های نوین، ۱۰(۳۹)، ۱۴۱-۱۷۵. DOI:

10.22054/nms.2024.69527.1466

New Media Studies is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License..